

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Н. Каразіна

Серія “Іноземна філологія.
Методика викладання іноземних мов”

Випуск 86

Філологічні, педагогічні науки

Видається з 1966 року

Включений до Переліку наукових фахових видань України
(наказ МОН України від 07.10.2016 № 1222)

Харків
2017

Статті цього Вісника висвітлюють актуальні проблеми іноземної філології та методики викладання іноземних мов. На матеріалі англійської, німецької, української мов розглядаються важливі для науки питання дискурсології та прагматики дискурсу, когнітивної лінгвістики, стилістики і лексикології, граматики англійської мови, перекладознавства та лінгводидактики, висвітлюється участь українських вчених у Міжнародній науковій конференції з когнітивної лінгвістики (ICLC-14, Tartu, Estonia).

Для лінгвістів, викладачів, аспірантів та пошукачів, студентів старших курсів.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 17 від 27 листопада 2017 р.)

Головний редактор:

І.С. Шевченко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Відповідальний секретар:

Л.Р. Безугла, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Редакційна колегія:

Секція: Іноземна філологія

Д. Александрова, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
Є.В. Бондаренко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.В. Дементьев, докт. філол. наук (Саратовський державний університет імені М.Г. Чернишевського, Росія)
Ф. Домінгос Матіто, докт. наук (університет Ріоха, Іспанія)
П.М. Донець, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
П. Карагьозов, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
Г. Коллер, докт. наук (університет імені Фрідріха-Олександра, Ерланген-Нюрнберг, ФРН)
А.П. Мартинюк, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.М. Мінкін, докт. філол. наук (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна)
О.І. Морозова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.С. Піхтовнікова, докт. філол. наук (Приазовський технічний університет, Маріуполь, Україна)
О.В. Ребрій, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.О. Самохіна, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.В. Солощук, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
І.Є. Фролова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.О. Швачко, докт. філол. наук (Сумський державний університет, Україна)

Секція: Методика викладання іноземних мов

Н.Ф. Бориско, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
Л.С. Нечепоренко, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.Ю. Ніколаєва, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
В.Г. Пасинок, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
О.Б. Тарнопольський, докт. пед. наук (Дніпропетровський університет економіки і права, Україна)
Л.М. Черноватий, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)

Секретар:

М.В. Котов, канд. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, факультет іноземних мов
Тел.: (057) 707-51-44; e-mail: dilovamova@karazin.ua; visnyk.inozemnamova@karazin.ua
<http://foreign-languages.karazin.ua/research/editions/bulletin-archives>
<http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/index>

Текст подано в авторській редакції

Статті пройшли зовнішнє та внутрішнє рецензування

Свідоцтво про держреєстрацію № 21562-11462Р від 20.08.2015.

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2017

Н.Н. Старцева, И.Р. Сапрун КОНЦЕПТ <i>БИЗНЕСМЕН</i> В ЛИНГВАЛЬНЫХ СЕТЯХ (на материале английского языка)	95
---	----

СТИЛІСТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Л.С. Пихтовникова СИНЕРГЕТИКА КОМПОЗИЦИИ РЕЧЕВОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ	103
---	-----

О.Д. Нефьодова РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРЕЦЕДЕНТНОГО ФЕНОМЕНУ “ <i>HUMPTY DUMPTY</i> ” В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІЙ	110
---	-----

О.В. Кузнецова ТЕМА-РЕМАТИЧНА ПРОГРЕСІЯ ЯК КОГНІТИВНИЙ МЕХАНІЗМ КОМІЧНОГО	118
--	-----

ГРАМАТИКА

А.Ю. Понікарьова ЗМІНА ФОНУ І ФІГУРИ В ТРЬОХКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕННЯХ ІЗ ВКРАПЛЕННЯМ ПІДРЯДНОСТІ (на матеріалі публічних промов Б. Обама і Д. Кемерона)	125
--	-----

В.Н. Сердюк, А.В. Котова КОНСТРУКЦИИ <i>BE + ПРИЧАСТИЕ II</i> И <i>HAVE + ПРИЧАСТИЕ II</i> В ПРОЦЕССЕ СТАНОВЛЕНИЯ КАТЕГОРИИ ВРЕМЕННОЙ ОТНЕСЕННОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ	131
--	-----

ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Л.А. Богуславська КОГНІТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АНАЛІЗУ МОВНОЇ ГРИ Л. КЕРРОЛЛА	137
---	-----

Н.А. Оніщенко ЕПТОНИМИ О. ВАЙЛДА В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД	144
---	-----

Т.В. Миколишена КВАЗІРЕАЛІЯ ЯК ЗАСІБ ОБ’ЄКТИВАЦІЇ ФАНТАСТИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі казки Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика»)	152
--	-----

А.О. Статівка ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФОНОГРАФІЧНИХ СТИЛІЗАЦІЙ	160
--	-----

УДК 811.111'255'45'011

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ФОНОГРАФІЧНИХ СТИЛІЗАЦІЙ

А.О. Статівка (Харків)

У статті зосереджено увагу на особливостях перекладацького відтворення фонографічних стилізацій як важливого стилістичного прийому характеристики персонажа з огляду їх функціональності. Функціональні характеристики таких фонографічних стилізацій, як імітація мовленнєвих особливостей, зумовлених соціальним / територіальним статусом, іноземним походженням або фізичним / емоційним станом особи, визнані такими, що впливають на вибір стратегій та способів перекладу. З'ясовано, що основними функціями фонографічних стилізацій є характерологічна – ФС як засіб висвітлення індивідуальних особливостей вимови; емотивна – ФС як засіб зображення психологічних станів особи та експресивна – ФС як засіб деавтоматизації сприйняття інформації читачем та привернення його уваги. Визначено основні стратегії відтворення функцій ФС в англо-українському перекладі. Результати дослідження показали, що у перекладознавчому аспекті при відтворенні функцій ФС перекладачі найчастіше використовують паралельні засоби цільової мови, намагаючись досягти ефекту плавності та природності в межах стратегії доместикації. Порушення у перекладі «функціонального малюнку» оригіналу свідчить про комунікативну невдачу перекладача.

Ключові слова: природність, стратегія перекладу, фонографічна стилізація, функція, характеристика персонажа.

Статівка А.А. Функциональный аспект исследования перевода фонографических стилизаций. В статье рассматриваются особенности переводческого воспроизведения фонографических стилизаций как важного стилистического приема характеристики персонажа в аспекте их функциональности. Функциональные характеристики таких фонографических стилизаций, как имитация речевых особенностей личности, обусловленных ее социальным / территориальным статусом, иностранным происхождением или физическим / эмоциональным состоянием, признаны такими, что оказывают влияние на выбор стратегий и способов перевода. Исследованы основные функции фонографических стилизаций: характерологическая – ФС как средство передачи индивидуальных особенностей речи; эмотивная – ФС как средство изображения психологических состояний личности и экспрессивная – ФС как средство деавтоматизации восприятия информации читателем и привлечения его внимания. Определены основные стратегии воспроизведения функций ФС в англо-украинском переводе. Согласно результатам исследования, в переводческом аспекте при воспроизведении функций ФС переводчики чаще всего используют параллельные средства целевого языка, пытаются достичь эффекта плавности и естественности в рамках стратегии доместикации. Нарушение «функционального рисунка» оригинала свидетельствует о коммуникативной неудаче переводчика.

Ключевые слова: естественность, стратегия перевода, фонографическая стилизация, функция, характеристика персонажа.

Stativka A.O. Functional Aspect of Studying the Translation of Phonographic Stylizations. The article deals with the specifics of translating phonetic stylizations (PhS) as the important stylistic means of the character's characterization in the aspect of their functionality. Functional characteristics of such PhS as imitations of speech specifics of a person caused by his / her social / territorial status, foreign origin, as well as physical / emotional state are considered as those having a considerable impact on the selection of the strategies and methods of translation. The main functions of PhS were determined as follows: characterological – PhS as a means of conveying individual speech traits; emotive – PhS as a means of revealing psychological states of a person, and expressive – PhS as a means of de-automatization of information perception by a reader and attraction of his / her attention. The main strategies of rendering functions of PhS in the English-Ukrainian translation were exposed and described. The

results of the research demonstrate that striving to render the functions of PhS translators more often use parallel means in the target language. They seek to achieve fluency and naturalness within the strategy of domestication. The violation of the original functionality is seen as the communicative failure of the translator.

Key words: character's characterization, function, naturalness, phonographic stylization, strategy of translation.

1. Вступ

На сьогоднішній день у фокус уваги перекладознавців дедалі частіше потрапляють мовно-мовленнєві явища, які раніше не привертали значної уваги науковців, особливо радянської доби. До цієї низки питань ми долучаємо й таке цікаве, але водночас мало досліджене явище, як фонографічна стилізація (ФС) або графон, який донедавна обмежувався імітаціями соціальних та/або територіальних діалектів і вважався *a priori* неперекладним. Такий стан речей склався внаслідок позиції низки впливових перекладознавців, зокрема К. Чуковського та В. Комісарова, які повністю відкидали ідею як формального (еквівалентного), так і функціонального (адекватного) відтворення фонографічних маркерів діалектного мовлення, і, більше того, закликали до «приглаженого» перекладу у панівній на той час російській мові. Однак, наразі в україномовному художньому дискурсі з'являється дедалі більше перекладів ФС за допомогою паралельних засобів цільової мови, які потребують ретельного аналізу, що, у свою чергу, й визначає актуальність нашого дослідження. Таким чином, перекладачі не тільки урізноманітнюють арсенал стратегій, способів та засобів подолання все ширшого кола перекладацьких труднощів, а й спростовують сумнозвісну ідею їх повної неперекладності.

Мета нашого дослідження – з'ясувати, наскільки функціональні характеристики ФС визначають стратегії та способи їх англо-українського перекладу. Окреслена мета передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати функціональний підхід у перекладознавстві; дослідити функціональний аспект відтворення ФС в англо-українському перекладі, визначити головні стратегії та способи збереження авторського задуму в аспекті засобів характеристики персонажів.

Об'єктом нашого дослідження виступають фонографічні стилістичні засоби характеристики аномального мовлення персонажів у художній літературі, а предметом безпосереднього аналізу – їхні функції та особливості їх відтворення в англо-українському перекладі.

2. Особливості відтворення функцій фонографічних стилізацій в англо-українському перекладі

Традиційно функціональний підхід у перекладознавстві базується на тому, що переклад має впливати на свого читача таким же чином, як і оригінал на свого адресата, тобто переклад має бути відповідним оригіналу, передусім, не з позиції структурно-семантичної еквівалентності, а у функціональному / прагматичному аспекті (у багатьох дослідженнях еквівалентність як структурно-семантичне поняття протиставляють адекватності, яка визначає подібність між першотвором та друготвором на комунікативно-функціональному рівні). Вимога максимальної функціональної подібності між текстом перекладу і текстом оригіналу є цілком обґрунтованою, оскільки кожен текст створюється з певною метою, і ця мета досягається цілісністю мовної тканини тексту у процесі комунікації. Аби у процесі міжмовної комунікації текст виконував одну й ту саму функцію, оригінал та переклад мають здійснювати на своїх реципієнтів однаковий або максимально близький вплив. Тобто, текст має не тільки нести однаковий об'єм інформації, а й викликати однакові / схожі емоції у реципієнта. У будь-якій ситуації основне завдання перекладача – створити текст, який би мав однаковий функціональний вплив із першотвором. При перекладі фонографічних стилізацій ця вимога ускладнюється відсутністю рекурентних відповідників у мові перекладу, що спонукає перекладача застосовувати нестандартні рішення. Щоб перекладати те, чого немає у мові перекладу, можна або знайти «функціональний аналог», або створити «штучну» мову у мові» [1, с. 261]. Оскільки перед перекладачем відкривається низка можливостей у здійсненні перекладу фонографічних стилізацій, можна стверджувати, що якість перекладу залежить від його креативності та рівня професійної майстерності. Відповідно, чим вищий його професійний рівень, тим кращий переклад.

Що ж вплинуло на розвиток функціонального підходу у перекладознавстві? Передумовою його виникнення стали погляди американського перекла-

дознавця Юджина Найди. Відомий вчений запропонував два різновиди еквівалентності – формальну і динамічну. Якщо «формальна орієнтована на оригінал і досягається за рахунок обов'язкового збереження, наприклад, частин мови, граматичних конструкцій та пунктуації оригіналу при перекладі, то динамічна, навпаки, – орієнтована на текст перекладу і має на меті вплинути на реакцію реципієнта перекладу» [6, с. 20–21]. Безумовно, формальну еквівалентність ми можемо ототожнювати з буквальним перекладом, тоді як динамічна еквівалентність передбачає при перекладі адаптовану лексику і граматику. Фактично, Ю. Найда працює у рамках перекладацьких стратегій «одомашнення» та «очуження», тому що прагнення перекладачів до плавності і функціональної тотожності у перекладі досягається за рахунок прийомів доместикації цільового тексту. Прояви ж «чужого» у перекладі є результатом вибору на користь його форенізації. А завданням перекладу, на його думку, є створення у мові перекладу «найбільш близького природного еквіваленту» (*the closest natural equivalent*) тексту оригіналу, а як відомо, найбільша схожість визначається, перш за все, однаковою реакцією читачів перекладу і читачів оригіналу. Вже пізніше дослідник пропонує замінити динамічну еквівалентність на функціональну (*functional equivalence*), яка має на меті створення такого тексту перекладу, сприйняття якого б дозволило читачам перекладу зрозуміти текст так, як його сприймають читачі оригіналу. Функціональна еквівалентність є максимально наближеною до стратегії «одомашнення», оскільки в обох випадках метою слугує – створення «природного перекладу» [6, с. 31]. Схожість стратегії одомашнення та функціональної еквівалентності простежується у певному «етнічному насильстві» над оригіналом, культурологічні особливості якого нівелюються в процесі перекладу. Проте, такі порушення оригіналу є цілком обґрунтованими для максимального впливу на читача, який представляє іншу культуру. Власне, щоб переклад графонів виглядав природно, перекладачі дедалі частіше вдаються до стратегії одомашнення. Пояснити це можна тим, що у процесі двомовної комунікації читач, на кого орієнтується перекладач, є ключовою фігурою, і, безумовно, має правильно зрозуміти «послання» ав-

тора. Дуже важливо, аби та аудиторія, на яку розрахований переклад, достовірно сприймала сам текст перекладу. З цього приводу ґрунтовну аргументацію дає сам Ю. Найда: «Для забезпечення правильного розуміння змісту самого тексту реципієнтами перекладу необхідно використовувати *природній еквівалент*, який несе той же зміст, що й відповідна одиниця у тексті оригіналу, враховуючи при цьому розходження у фонових знаннях носіїв мов перекладу та оригіналу» [6, с. 33]. Звичайно, досягнення природної еквівалентності видається більш можливим в межах стратегії одомашнення, до якої досить часто вдається більшість перекладачів художніх творів. І дійсно, зараз ми зустрічаємо дуже багато «одомашнених» українських перекладів, в яких присутній ефект плавності / природності наративу. Однак, ми маємо зауважити, що саме поняття «природність» має дещо гіпотетичний характер, оскільки так і не отримало у спеціалізованій літературі чітких меж та критеріїв визначення. Тому, на нашу думку, доцільно не стільки протиставляти «одомашнення» та «очуження», скільки шукати компроміс у їхньому паралельному використанні. Такий підхід часто характеризують як стратегію «золотої середини», за якої перекладач водночас зберігає авторську інтенцію і залишається у нормативному полі цільової мови, комунікації та культури.

Наразі маємо з'ясувати, що ми маємо на увазі, говорячи про переклад функцій? На думку Д. Бузаджі, «відомості функціонального характеру, які мають збігатися в оригіналі та перекладі, складаються із загальної функціональної направленості тексту та функціонального “малюнку” конкретного перекладу, з яким працює перекладач у певний час» [2, с. 47]. Функціональний малюнок – це низка векторів, що взаємодіють між собою та визначають загальний характер тексту. Зрозуміти його сутність можна лише за умови, що перекладач знає відповіді на два питання: «Для чого написаний цей текст?» та «Для чого саме в ньому використана певна фраза?». Якщо можна отримати таку відповідь, функціональний малюнок відтворюється повністю, про що свідчить і відображення повною мірою експресивно-оцінюючої, асоціативно-образної та стильової інформації. Можливість такого відтворення є запорукою якісного перекладу. Відпо-

відаючи на ці два запитання у контексті графонів, перекладач чітко керується настановою, що основним призначенням орфографічних модифікацій є відтворення мовлення в усьому різноманітті його проявів. І важливо усвідомлювати, що втрата графонів при іншомовному відтворенні не лише спотворює творчий задум автора, а й порушує функціональне забарвлення першотвору. Відтак, для збереження функціонального «малюнку» фонографічних стилізацій, використаних в оригіналі автором, перекладач повинен дуже ретельно підбирати їхні відповідники у мові перекладу.

Що ж стосується функцій ФС, то головною ми вважаємо, все ж таки, *характерологічну* – створення колориту живого розмовного мовлення, виокремлюючи серед характеристик персонажу ті, які зображують його соціальну, регіональну, національну чи вікову приналежність, а також характеристики, зумовлені індивідуальними особливостями. Її сутність полягає у тому, що графон привертає увагу читача до типових особливостей героя, виділяючи його з-поміж інших за характерними ознаками вимови. Цю функцію ми виокремлюємо на основі комплексних даних, отриманих з авторських ремарок або реплік персонажу. Далі на конкретних прикладах розглянемо, як же саме в українських перекладах відтворено характерологічне навантаження фонографічних стилізацій. Спочатку проаналізуємо приклади графонів, що імітують іноземний акцент (*The Game by Jack London*, переклад Федора Яцини):

*But he haf **der** beautiful body—ach, **Gott, der** beautiful body!—stronger as **der** ox, **k-vicker** as **der** tiger-cat, **der** head cooler as **der** ice-box, **der** eyes vat see **eferytings**, **k-vick**, just like dat. He put on **der** gloves **vit der** boys at Hansen's loft, he put on **der** gloves **vit de** boys at **der** varehouse. He go before **der** club; he knock out **der** Spider, **k-vick**, one punch, just like dat, **der** first time. **Der** purse **iss** five dollar—**vat** he do? He bring it home to **der** mudder.*

Ми бачимо, як автор майстерно змальовує англійське мовлення німця та використовує для цього характерні ознаки німецької мови: відбувається заміна англійського артикля *the* на німецький означений артикль *der*; послідовно у словах замінюється літера *w* на літеру *v* (*k-vicker*, *varehouse*),

оскільки звук *[w]* просто не представлений у фонетичній системі німецької мови, а також замість англійської лексеми *mother* використовує фонетично деформовану *mudder*, максимально наближену до німецького відповідника *mutter*. Більш того, в оригіналі з'являються німецькі вкраплення *Gott* замість *God*. Певні порушення фіксуємо й на граматичному рівні – неузгодження дієслівних форм з третьою особою однини: *He put=He puts*, *He go=He goes*, *He bring=He brings*.

Переклад:

*А сам який! Господи, яка краса! Дужчий за бика, меткіший за тигра, голова ясна, холодна, як крига, очі – як блискавка, а спритний – і не сказати! Спочатку він змагається з хлопцями з Генсенової майстерні, потім із тими, що працюють у коморі. Далі йде до клубу, одним махом кладе Спайдера. Приз – п'ять доларів, і що він робить? Несе їх матері! – і все говориться з **неймовірним німецьким акцентом**.*

Особливості вимови німця зовсім не відтворено у перекладі, його іноземне походження підкреслено лише уточнюючим авторським коментарем «з неймовірним німецьким акцентом». З точки зору функціональності, а саме характеристики англійського мовлення німця, на нашу думку, цей переклад не є якісним, оскільки ремарка автора не розкриває увесь колорит вимови персонажа, а читач має лише здогадуватись, як би німець вимовив те чи інше слово англійською мовою. Цей варіант перекладу чудово ілюструє ситуацію, коли в рамках стратегії одомашнення перекладач вирішив створити настільки легкий для сприйняття текст, що проігнорував будь-які фонетичні деформації, водночас порушуючи стилістику оригіналу.

Для контрасту розглянемо інший приклад, який також ілюструє мовлення німця:

«Ter Frenchman is mat-put he is goot as for noting to trink: he is trunk mit joy.»

Окрім вживання німецьких вкраплень *trink*, *mit* замість англійських *drink*, *with*, відповідно, автор фонетично деформує англійські лексеми *mat* (від *mad*), *goot* (від *good*), *noting* (від *nothing*). Ми спостерігаємо, як в усіх лексемах *[d]* замінюється на *[t]*, оскільки німецькій мові притаманна велика частотність вживання глухих та свистячих приголосних.

У друготворі перекладач аналогічним чином фонетично деформує лексеми «спошеволів» замість «збожеволів», «мошна» замість «можна», тобто [ж] замінює на [ш], а також послідовно замінює дзвінкий приголосний [д] на глухий [т], («віт ратості») замість («від радості»):

Француз спошеволів! Йому не мошна пити, він п'яний віт ратості!

Таке відтворення німецького акценту є значно кращим за попередній приклад, перекладач знайшов такі природні еквіваленти, які б не вплинули на перекручування змісту та його розуміння читачем. Помітною у перекладі є плавність, що є запорукою його якості. Тож, з цього прикладу робимо втішний висновок – функція графонів, а саме достовірне зображення англійського мовлення німця в українському перекладі адекватно відтворена. Одомашнюючи свій переклад, перекладач не побоявся відтворити акцент німця аналогічними засобами цільової мови, за рахунок яких і виник той ефект «природності».

За допомогою наступного прикладу ми розглянемо відтворення характерологічної функції графонів на позначення дитячого мовлення. Цей фрагмент ілюструє переклад мовлення дитини, яка хворіє на скарлатину:

“Bluh bluh bluh bluh bluh,” Klaus said, “Bluh surprised bluh!” “Bluh bluh take a baking soda bluh?” “Bluhdying grammar.” (“The Unfortunate Events” by L. Snicket, переклад Анатолій Онишко).

Пла, пла, пла, пла, – видушив із себе Клаус. Пла налякали мене! Пли ванну ж содою пла? Пликлята граматика.

Дитяче мовлення оригіналу замінюється дитячим мовленням, адаптованим до особливостей вимови у мові перекладу. Як ми знаємо, скарлатина – це інфекційне захворювання, яке супроводжується сильним болем у горлі та кашлем, від чого у людини виникають труднощі при ковтанні. На нашу думку, використовуючи фонографічні ознаки *Bluh bluh bluh bluh bluh, bluhdy*, що, вочевидь, відповідає фонетично правильному *bloody*, автор хотів зімітувати кашель, від якого задихається дитина. Відповідно, й перекладач мав підібрати такі відповідники, які могли би максимально природно передати кашель. На позначення кашлю

в українській мові використовують не «пла-пла-пла», а щось на кшталт «кахи-кахи» або «бхе-бхе». Тому саме ці відповідники мали бути взяті за основу, тож у перекладі можна було б написати, наприклад, «кахи-лята» замість «клята», або навіть додавши авторський коментар «Сказав Клаус, *кахикаючи*». І у читача одразу б з'явилися певні асоціації та уявлення про ту хворобу, яку автор намагався зобразити в оригіналі. Тому ми бачимо, що у цьому прикладі функціональність графонів (принаймні частково) втрачена. Перекладач не зміг повноцінно донести до україномовних читачів ідею автора, тому обрана ним стратегія не видається вдалою, уводячи в оману потенційних цільових читачів.

Окрім *характерологічної* функції графонів ми ще виокремлюємо *емотивну* та *експресивну*. Далі проаналізуємо детально кожну із зазначених функцій. Почнемо з емотивної. Емотивність – це мовна категорія, яка є її невід'ємною властивістю виражати психологічні (емоційні) стани та переживання людини за допомогою особливих одиниць мови та мовлення (емотивів) [5, с. 98]. Інші дослідники класифікують емотивність як «текстову категорію, яка слугує засобом вираження ставлення автора та персонажів до тексту дійсності, що замальовується у тексті, і значною мірою впливає на сприйняття тексту та ставлення читача до прочитаного» [3, с. 211]. Враховуючи сутність об'єкту нашого дослідження, зрозуміло, що графон слугує засобом, який вказує на емотивний стан мовця, тому ми будемо керуватися першим визначенням. Розглянемо приклад, у якому хлопчик від сильного хвилювання починає затинатися та не одразу може підібрати потрібні йому слова (*“The Game” by J. London*):

*I understand the essence of your w-w-words.
But if he... he... st... st... starts fight, won't...
can't you st... stop him?*

В оригіналі ми бачимо, що для передачі емоційного стану хлопчика автор використовує фонографічні засоби у комплексі з графічними. Під впливом емоцій хлопчина не може швидко вимовити слово *words* і затинається, а відповідний ефект відтворюється автором як *w-w-words*. Цю аномалію мовлення автор показує за допомогою редуплікації приголосного [w] та дефісації. Також цей хлопчик не в змозі одразу правильно сказати сло-

ва *starts* та *stop*, довго затинаючись, і вимовляючи лише дві перші літери *s* та *t*, *st... st... starts, st... stop*. Прийом, використаний автором, є ефективним, оскільки дозволяє реалістично одразу уявити мовлення людини, що затинається. Переклад виглядає наступним чином:

Я розумію, що ти к-к-кажеш. Але якщо він п-п-почне бійку, чи зм-можеш його з-з-зупинити?

Показати таку ваду мовлення, як заїкання, не склало жодних труднощів для перекладача, тим паче, що у кожній мові ця особливість зображується одними й тими ж засобами, як правило, графічного характеру. Перекладач діє аналогічно з автором, використовуючи подвоєння чи потроєння перших літер в окремих словах у поєднанні з прийомом дефісації. Більш того, в оригіналі ми зафіксували три випадки порушень орфографічних норм, в той час як у перекладі – чотири. Перекладач одомашнює переклад, використовуючи паралельні засоби мови перекладу, не порушуючи творчий задум автора та стилістику першотвору. І головне, у друготворі виникає бажаний ефект «природності», адже український читач не має жодних сумнівів стосовно того, що саме відбувається з героєм твору.

Що ж стосується поняття експресивності, то воно використовується значно ширше і включає в себе усі засоби виразності, що порушують сприйняття та привертають увагу реципієнта. Експресія (лат. *expressio* – вираження) тлумачиться як «виразність (або зображувальність) мовлення, така його якість, завдяки якій воно набуває стилістичної маркованості (емоційності, образності) і стає спроможним передати певний нетривіальний зміст»[4, с. 112]. Для дослідження експресивної функції графонів ми взяли приклад із сатиричного роману «Мандри Гулівера», а саме фрагмент, коли «ліліпутійці» взяли в полон Гулівера та тягнули його до свого короля. Гулівер, побоюючись його гніву, постійно вимовляв незвичайні слова, яким його навчили мешканці країни Ліліпутії:

*When I had crept within four yards of the throne, I raised myself gently upon my knees, and then striking my forehead seven times against the ground, I pronounced the following words, as they had been taught me the night before, **Inckpling***

gloffthrobb squut serummblihop mlashnalt zwin tnodbalkuffh slhiophad gurdlubh asht.

«Слова» Гулівера є okazіоналізмами-нонсенсами, фонетичний склад яких не нагадує жодну з існуючих мов. Звичайно, це потрапляє у фокус уваги читача, зацікавленість якого лише посилюється:

Підповзши до трону, я за чотири ярди від нього випростався, став на коліна, і сім разів стукнувшись лобом об підлогу, вимовив слова, яких мене навчили напередодні: «Інклінг глофзтроб сквутсером бліоп млешнелт звін тнодбалгаф сліодед гардлеб ешт».

Перекладач вдало транскодує англійські відповідники, і український читач зможе познайомитись з дивною мовою ліліпутів, яка не схожа на жодну з відомих мов. Більш того, в українській мові не існує навіть приблизно схожих слів, вони є чужими для україномовного читача, тому він може їх сприймає з подивом, можливо, подекуди з нерозумінням. Однак, саме незвичне звукове оформлення слів і слугує засобом експресивності / виразності. Отже, задіяна стратегія очуження, у цьому випадку не стала каменем комунікативного спотикання.

3. Висновки

Проведене нами дослідження дозволяє зробити висновки, що сучасні перекладачі намагаються бути «вірними» авторам художніх творів та знаходять цікаві рішення творчого характеру при відтворенні графонів, хоча й інколи порушуючи їх функціональність через не дуже вдалий вибір відповідників, що призводить до часткового перекручування змісту та втрати прагматичного ефекту. На нашу думку, пояснити це можна вибором перекладацької стратегії, в межах якої працює перекладач. Звичайно, «чуже» в перекладі – це прояв стратегії форенізації, а природні еквіваленти, які лише полегшують сприйняття тексту, є наслідком доместикації. І варто також відзначити ще один дуже позитивний момент: ідея повного ігнорування фонографічних стилізацій фактично зводиться нанівець. Як в межах стратегії доместикації, так і форенізації є доцільним відтворювати графони паралельними засобами цільової мови, які лише підсилюють їх потужний стилістичний ефект. Перекладачі, усвідомлюючи прагматичну цінність фонографічних стилізацій, перебувають у постійному творчому

му пошуку, і намагаються якнайкраще вплинути на свого читача. Перспективою подальшого дослідження вважаємо вивчення перекладацького відтворення графонів з огляду їх інших функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко А.Л. «Нестандартный» язык: Проблемы художественного перевода / Л.А. Борисенко // Ментальность. Коммуникация. Перевод : сб. статей памяти Федора Михайловича Березина (1931–2003) / [РАН. ИНИОН. Центр гуманит. науч-информ. исслед.; отд. языкознания ; отв. ред. и сост. Раренко М.Б.]. – М., 2008. – С. 250–266. – (Сер. «Теория и история языкознания»). 2. Бузаджи Д.М. Векторы смысла. О функциональном подходе к переводу / Д.М. Бузаджи // Мосты. – 2008. – № 3(19). – С. 43–59. 3. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – К. : Вищ. шк., 1984. – 236 с. 4. Чабаненко В.А. Стилистика экспресивных засобів української мови : [монографія] / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 351 с. 5. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций [монография] / В.И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с. 6. Nida E.A. Toward a Science of Translating / E.A. Nida. – Leiden : B.J. BRILL, 1964. – 331 p

REFERENCES

- Borisenko, A.L. (2008). Nestandartny yazyk: Problemy khudozhestvennogo perevoda [Non-standard Language: Problems of Literary Translation]. In: M.B. Rarenko (ed.). *Mental'nost'. Kommunikatsiia. Perevod: sb. statei pamiati Fedora Mikhailovicha Berezina (1931–2003) [Mentality. Communication. Translation: collection of articles in honor of F.M. Berezin (1931–2003)]*. Moscow: INION RAN Publ, pp. 250–266 (in Russian).
- Buzadzhi, D.M. (2008). Vektory smysla. O funktsyonal'nom podkhode k perevodu [Vectors of Sense. About Functional Approach in Translation]. *Mosty. – Bridges*, 3(19), 43–59 (in Russian).
- Chabanenko, V.A. (2002). *Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainskoyi movy. [Stylistics of Expressive Means of Ukrainian]*. Zaporizhia: ZDU Publ.
- Morokhovsky, A.N., Vorob'eva, O.P., Lihosherst, N.I., and Timoshenko, Z.V. (1984). *Stilistika angliyskogo yazyka [Stylistics of English]*. Kyiv: Vyshcha Shkola Publ.
- Nida, E.A. (1964). *Toward a Science of Translating*. Leiden: B.J. BRILL.
- Shakhovskii, V.I. (2008). *Lingvisticheskaya teoriya emotsyi. [Linguistic Theory of Emotions]*. Moscow: Gnozis Publ.